

УДК 371.315

Твердохлєбова Н.Є.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ “ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ”

Activization of educational activity dominates in the organization of distance learning. Methods, that get peculiarities being caused by remoteness of tutor from group for the coordinated activity of all participants of educational process. It is necessary to pay special attention to interactivity of all compounds of training, directed on participant's educational intensification activity of training for effective carrying out of educational process in distance learning. First of all, it concerns mastering active and group methods of training, means of communication organization that create conditions where a personality can be active and feel himself/herself a subject of educational activity.

У зв'язку зі зміною ролі особистості в інформаційному суспільстві на суб'єктно-активну навчальна діяльність все частіше розглядається як діяльність партнерства, співробітництва, заснована на взаємному інформаційному доповненні учасників навчального процесу. Одночасно з цим на сучасному етапі розвитку дистанційної освіти дедалі більшого поширення набуває організаційно-методичний підхід до навчального процесу, в основі якого лежить активна навчальна діяльність. У Проблемній лабораторії дистанційного навчання створено дистанційний курс “Основи педагогіки”, який має метою підвищення загальнопедагогічної підготовки особистості. Система опанування даним курсом передбачає інтерактивну навчальну діяльність його учасників. При такому підході необхідно визначити ті методи навчання, які нададуть можливість формування педагогічних знань і умінь, розвитку системи педагогічних цінностей, педагогічної спрямованості, творчих можливостей, комунікативної діяльності особистості.

Практичну апробацію даний курс пройшов у режимі дистанційного навчання для викладачів вищих і середніх навчальних закладів України, Росії, Білорусії, Естонії, Болгарії.

Як вказує І.Я.Лернер, “Методи навчання повинні забезпечувати досягнення всіх цілей навчання. Якщо які-небудь цілі даною сукупністю методів не досягаються, то ця сукупність не може вважатися достатньо повною” [1]. Головне місце серед методів у дистанційному навчанні повинні зайняти ті, що забезпечують розвиток творчого потенціалу особистості, подальше впровадження засвоєної інформації у професійній діяльності.

У дистанційному курсі знайшли широке застосування активні методи навчання. Г.П.Щедровицький називає активними методами навчання і виховання ті, які дозволяють “учням у більш короткий термін і з меншими зусиллями опанувати необхідними знаннями й уміннями” за рахунок свідомого “виховання здібностей учнів і формування в них необхідних діяльностей” [2]. До активних методів навчання, які відтворюють зміст професійної діяльності викладачів і можуть бути застосовані в дистанційному курсі “Основи педагогіки” можна віднести: метод ігрового проектування, аналіз і розв’язання конкретних ситуацій, креативний метод, мозковий штурм, навчання у співробітництві, інтерактивні ситуаційні вправи.

Метод *ігрового проектування* у дистанційному навчанні характеризується такими ознаками:

- наявність дослідницької задачі (проблеми), яку формулює тьютор або один з учасників групи;

- поділ групи на підгрупи, розробка варіантів рішення поставленої задачі (проблеми);

- представлення учасниками варіанта рішення задачі (проблеми) з подальшим аналізом.

Застосування даного методу у дистанційному курсі сприяє розвитку творчих умінь, що потребують конструювання знань, орієнтації в інформаційному просторі.

Аналіз і розв'язання конкретних ситуацій – навчальний метод, застосування якого передбачає осмислення викладачами реальної життєвої ситуації. Опис цієї ситуації відображає визначену практичну проблему і активізує комплекс знань, необхідний для її вирішення [3]. Перевагою даного методу в дистанційному курсі є можливість оптимально поєднувати теорію і практику, розвивати навички роботи з різноманітними джерелами інформації, що досить важливо при формуванні інформаційної культури особистості.

Креативний метод у дистанційному курсі “Основи педагогіки” орієнтований на створення освітнього продукту і на організацію творчої діяльності учасників. Основні етапи креативного методу навчання можуть бути застосовані як у окремому занятті, так і протягом всього курсу:

1. Формулювання тьютором завдання (проблеми). Забезпечення можливості особистого унікального рішення проблеми кожним учасником.

2. Індивідуальне рішення завдання (проблеми), повідомлення результатів.

3. Колективне обговорення особистих продуктів учасників. Супровідна допомога тьютора в їх доопрацюванні.

4. Рефлексивна діяльність учасників навчання по усвідомленню етапів виконання завдання, виявлення методології власної діяльності, засвоєння використаних способів пізнання. Фіксація досягнутих результатів.

Особливість креативного методу у дистанційному курсі полягає в тому, що на кожному етапі навчання освітні продукти викладача виявляються результатом його особистої діяльності, а не є запозиченими з інших інформаційних джерел.

Важливу роль у процесі проведення дистанційного курсу відіграє організація групової діяльності.

Р.Фелдер рекомендує використовувати групові методи [4], які мають у дистанційному навчанні такі переваги:

- позитивна незалежність, що вимагає причетності кожного учасника групи до досягнення навчальної мети;

- індивідуальна відповідальність, при якій кожний учасник відповідальний за частину загальної роботи;

- комунікативна взаємодія – виконання завдання в інтерактивному режимі, обговорення ключових питань, здійснення зворотного зв'язку із учасниками групи;

- використання умінь взаємодії для здійснення допомоги, вирішення конфліктів, розвитку лідерських якостей, керування часом;

- аналіз функціонування групи, дослідження етапів її розвитку, виявлення позитивних сторін та недоліків у роботі групи.

Таким чином, навчальну діяльність у дистанційному курсі потрібно аналізувати не саму по собі, а як складову навчальної ситуації, в основі якої лежить взаємодія викладачів між собою.

Ефективним методом активізації групової творчої діяльності є “*мозковий штурм*”, етапами і правилами якого у дистанційному курсі є:

1. Формулювання завдання.

2. Винесення групою “генераторів ідей” за відведений час максимальної кількості будь-яких гіпотез: фантастичних, помилкових, жартівливих. Ідеї повинні доповнювати і розвивати одна одну, пред’являтися без доказів. На цьому етапі заборонена будь-яка критика.

3. Винесення тьютором або групою експертів судження про цінність гіпотез. Експертиза гіпотез повинна проводитися ретельно.

4. Для активізації процесу генерування ідей у ході “штурму” можна використовувати такі прийоми: інверсія (“зробіть навпаки”), аналогія (“зробіть так, як це зроблено в іншому рішенні”), емпатія (“вважайте себе частиною задачі, з’ясуйте при цьому свої почуття”), фантазія (“зробіть щось фантастичне”).

5. Оцінювання гіпотез за 10-бальною системою, виведення середнього балу по оцінках експертів.

Факт відсутності безпосереднього впливу учасників один на одного може сприятливо впливати на всі етапи “мозкового штурму”.

В основі *навчання у співробітництві* лежить ідея допомоги, що являє собою один із найкращих зразків педагогічної культури сучасного викладача у відносинах зі студентом. Яскрава сторона цього методу – творчість у сфері навчання і виховання. Вищою цінністю для співробітництва є вільна, повноправна, відповідальна і всебічно розвинута особистість, її унікальність і творчі можливості. Співробітництво викладачів у дистанційному курсі виявляється в гуманності, визнанні достоїнства кожного, вихованні через групову навчальну діяльність, особливому ставленні до індивідуальності кожного учасника як вищої цінності, активній педагогічній позиції, організації взаємодопомоги.

Спілкування є обов’язковою умовою організації навчальної діяльності як активного процесу. Необхідно пам’ятати, що у дистанційному курсі відсутня можливість використання учасниками невербальних засобів передачі інформації, знакової системи ораторської жестикуляції. У процесі проведення навчального процесу опора робиться, в основному, на вербальні форми. Основними засобами організації *дискусій* у дистанційному навчанні є форум, пошта курсу, список розсилки (асинхронна взаємодія) та чат (синхронна взаємодія).

Дискусійний форум - форма взаємодії, яка побудована на різноманітні точок зору учасників щодо вирішення конкретної навчальної проблеми. Форум дозволяє будь-кому з групи висловити свою думку. Плідність діалогу у визначеній мірі залежить від уміння тьютора керувати ходом дискусії. При нагоді тьютор стає учасником діалогу, щоб надати зразки мовної культури.

Внутрішня пошта курсу особливо актуальна у тих випадках, коли у учасників виникають проблеми з особистою поштовою скринькою.

Поширеним засобом спілкування є список розсилки, який дозволяє надсилати виконані індивідуальні теоретичні та практичні завдання, підсумкові рейтингові таблиці успішності, повідомлення тьютора і учасників навчання.

Чат - це синхронний засіб спілкування, в якому за короткий проміжок часу (одна година) можна вирішити актуальні питання. Досвід показав, що чат, проведений в період першого навчального тижня, допомагає зняти внутрішню напругу, тривожність учасників групи, дозволяє вирішити технічні та організаційні питання. У дистанційному курсі “Основи педагогіки” корисно організувати і проводити щотижневі тематичні чати під керівництвом тьютора або одного з учасників групи.

Можна сформулювати критерії оцінки діяльності викладача у такому чаті:

1. Цілеспрямованість: постановка проблеми, виділення питань для обговорення;
2. Уміння організувати і підтримувати дискусію;

3. Конструктивний аналіз усіх відповідей і повідомлень;

4. Здатність отримати якомога більше змістовних та конструктивних повідомлень від учасників;

5. Стиль проведення чату: активний, з постановкою гострих питань, що ініціюють дискусію або пасивний, який не викликає нових думок та інтересу.

6. Відносини “викладач – студенти”: поважні, у міру вимогливі, доброзичливі або авторитарні.

7. Керування групою: швидкий контакт зі студентами, упевнена поведінка в групі, розумна і справедлива взаємодія або, навпаки, підвищений тон, опора на лідерів.

8. Зауваження: кваліфіковані, узагальнюючі, відсутність зауважень.

У дискусіях викладачі знаходять шляхи вирішення професійних проблем, що сприяє поглибленню педагогічних знань, вмінь й активізації власних резервів і шляхів самовдосконалення.

“Основи педагогіки” – це курс, що передбачає емоційне сприйняття навчальної інформації, емоційне навантаження як на тьютора, так і на студентів. Тьютору необхідно пам'ятати, що письмове слово є найважливішим елементом у процесі дистанційного навчання, і впливає лише тоді, коли несе в собі впевненість і наповнено емоціями. Тому необхідно використовувати сукупність письмових виразних засобів, наприклад у формі віршів, за допомогою коротких вигуків (“Як це незвичайно!”) і більш розгорнутих висловлювань (вираження радості, здивування, захоплення). Емоційність мови додають синоніми, метафори, порівняння, гіперболи, варіантні фрази, які мають здатність виділяти на фоні наукової інформації окремі її моменти, важкі для сприйняття з метою фіксації уваги та кращого розуміння. У курсі можуть успішно використовуватися асоціації, прислів'я, приказки, афоризми, справжні забавні історії з життя знаменитих вчених. Такі заходи розвивають асоціативне мислення викладачів, розширюють кругозір, підвищують рівень загальної культури, позитивно впливають на аудиторію. Крім того, в курсі (і зокрема, у чатах) можна використовувати малюнки мімічних реакцій і назви до них. При пред'явленні текстового повідомлення разом з малюнком можна зрозуміти емоційний стан учасника спілкування.

Дистанційний курс “Основи педагогіки” передбачає рівноправний діалог між тьютором і викладачем, коли навчальна діяльність здійснюється, головним чином, через інтелектуальну й емоційну взаємодію між ними, а результат навчання пов'язаний з метою навчального процесу (Рис. 1).

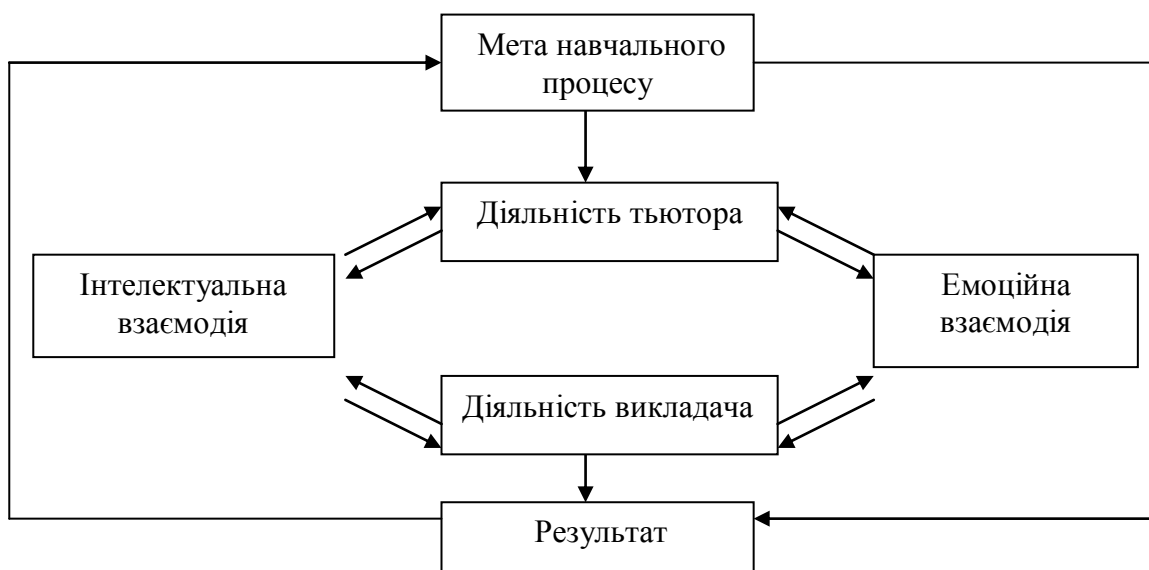

Рис.1 Педагогічний процес у дистанційному курсі

Таким чином, відбувається перехід від авторитарного навчання до співробітництва.

Наведемо **універсальні прийоми організації** спілкування в дистанційному курсі “Основи педагогіки”:

- прийом ретроспективного життєвого аналізу (приклади з життя відомих людей, з історії країни, народу, з літератури та мистецтва, приклади з власного життя);

- прийом стартової актуалізації життєвого досвіду викладачів (постановка питання “Що ви знаєте про...?”);

- прийом випереджальної проєкції викладання (повідомлення тьютора типу “Незабаром ви довідаєтеся про...”);

- прийом інтегрування вітагенних знань з освітніми, між якими існує деяка розбіжність.

Задача тьютора – навчити використовувати свої аналітичні здібності й уміння, співвідносити ціннісну освітню інформацію з запасом вітагенної інформації і робити необхідні висновки. Вітагенне навчання (“vita” – з латинської “життя”) – навчання, засноване на актуалізації життєвого досвіду особистості, її інтелектуально-психологічного потенціалу в освітніх цілях [5].

Отже, для ефективного проведення навчального процесу у дистанційному курсі слід звернути особливу увагу на інтерактивність усіх складових навчання, направлених на активізацію навчальної діяльності учасників навчання. Перш за все, це стосується оволодіння активними та груповими методами навчання, а також засобами організації спілкування, що створюють умови, у яких особистість може зайняти активну позицію і повною мірою виявити себе як суб’єкт навчальної діяльності.

Література

1. Лернер И.Я. Проблема методов обучения и пути ее исследования //Вопросы методов педагогического исследования. М.: 1973.-с.6

2. Щедровицкий Г., Розин В., Алексеев Н., Непомнящая Н. Педагогика и логика. - М., 1993

3. Ситуаційний аналіз або анатомія кейс-методу /Під ред.Сурміна Ю.П.-К:Центр інновацій і розвитку, 2002.-286 с.

4. Richard M. Felder, Donald R. Woods, James E. Stice The future of engineering education II. Teaching methods that work Chem. Engr. Education, 34(1), 26–39 (2000).

5. Кукушин В.С. Общие основы педагогики. Учебное пособие для студентов педагогических вузов. Серия «Педагогическое образование. – Ростов н/Дону: Издательский центр «МарТ», 2002. – 224 с., с. 94